

AURINKOSIIPPI OY

UTAJÄRVEN VANHAN KAATOPAIKAN TUULIVOIMA-ALUEEN
LUONTOSELVITYS 2020

Eveliina Matikka, FM (ympäristötieteet)

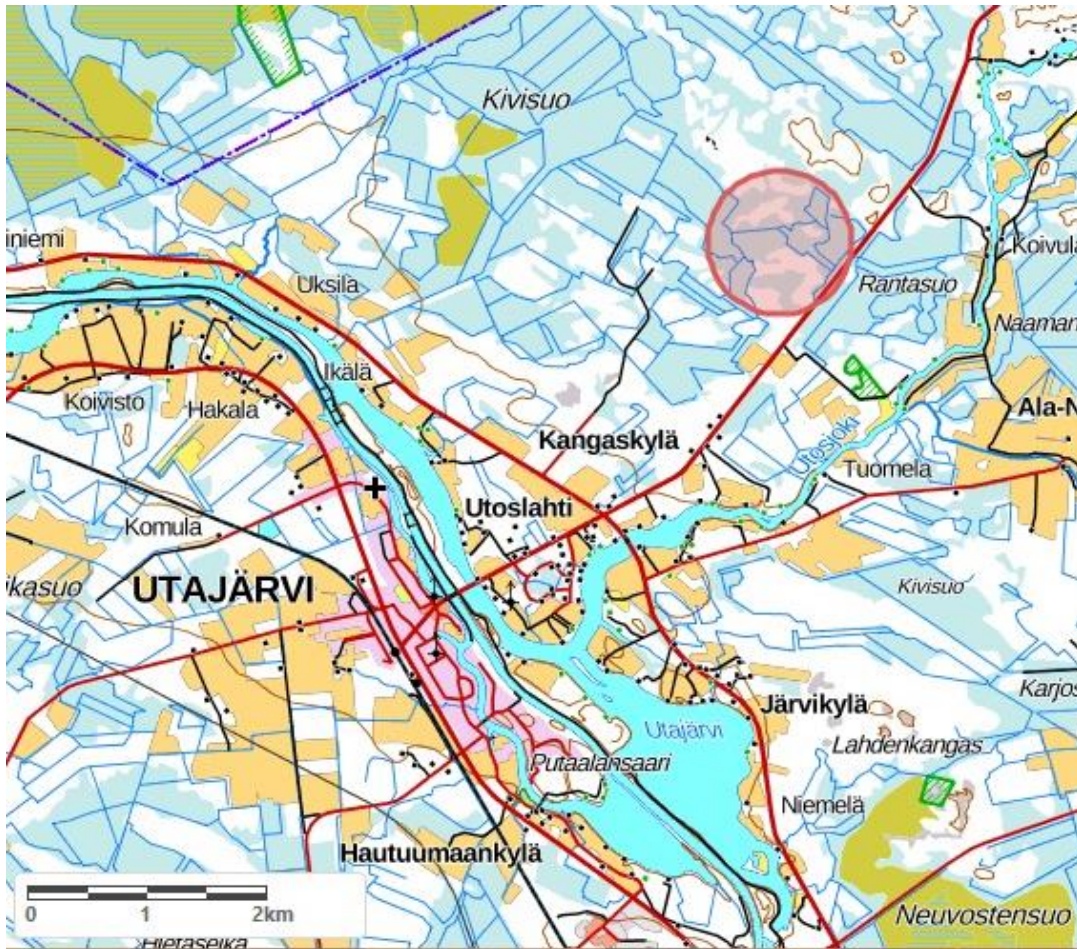
11.9.2020

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	3
2. ALUEEN YLEISKUVAUS JA LUONTOTYYPIIT	4
2.1. KUIVAHKO KANGAS (EVT)	5
2.2. TUPASVILLARÄME (TR).....	5
2.3. TUORE KANGAS (Puolukka-mustikkatyypäi, VMT).....	6
2.4. LEHTOMAINEN KANGAS (Metsäkurjenpolvi-käenkaali-mustikkatyypäi, GOMT)	6
2.5. KUIVA KANGAS (ECT).....	7
2.6. NIITTY/JOUTOMAA	7
2.7. TUPASVILLAKORPI (TK).....	8
2.8. ISOVARPURÄME (IR)	9
3. LUONTOTYYPIIT KARTALLA	10
4. ARVOKKAAT YMPÄRISTÖT	11
5. UHANALAISET LAJIT JA SUOJELUALUEET	11
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	14
7. KIRJALLISUUS.....	14

1. JOHDANTO

Tämä luontoselvitys koskee Utajärven kunnan vanhalle kaatopaikalle suunniteltua tuulivoimaluetta. Hankealue sijaitsee Puolangantien varressa noin 4,3 kilometrin päässä Utajärven keskustasta (kuva 1).

Kuva 1. Hankealue kartalla punaisella ympyrällä rajattuna.

Tässä luontoselvityksessä kuvataan hankealueen luontotyyppejä ja kasvillisuutta. Se on laadittu tuulivoimaloiden suunnittelutyön tueksi. Erityistä huomiota kiinnitetään uhanalaisiin luontotyypeihin ja lajeihin, luontodirektiivin liitteiden lajeihin, Metsälain 10 §:n mukaisiin arvokkaisiin elinympäristöihin, Vesilain 11 §:n mukaisiin kohteisiin sekä Luonnonsuojelulain mukaisiin luontotyypeihin. Lähimmät Natura-alueet ja muut luonnonsuojelualueet selvitettiin Karpalo 2.1 ympäristökarttapalvelusta ja uhanalaisten lajien esiintyminen Lajitietokeskuksesta. Hankealueen kasvillisuutta ja luontotyyppejä tarkasteltiin 23.6.2020 maastossa kävellen. Hankealueella on tehty erilliset selvitykset lepakoiden, lintujen, viitasammakoiden ja liito-oravien esiintymisestä vuonna 2020.

2. ALUEEN YLEISKUVAUS JA LUONTOTYYPIT

Hankealue on noin 61 hehtaarin kokoinen, ja sitä ympäröivät Puolangantien lisäksi vain metsä- ja suoalueet. Hankealueesta yli puolet on erilaisia soita, joista suuri osa on myös ojitettu. Ojat eivät ole erityisen suuria, ja osa niistä kuivuukin kesällä. Mänty- ja koivu ovat runsaimmat puulajit. Suon märkyydestä riippuen puiden koko vaihtelee kitukasvuisen ja kookkaan välillä. Ojitetuilla suoalueilla puut ovat kasvaneet paremmin. Tupasvilla on hyvin runsas alueen soilla, samoin lakka ja suopursu. Hankealueella on runsaasti kuivahkoa kangasmetsää (EVT), jolla on tehty runsaasti metsätaloustoimia. Hankealue sisältää myös pieniä avohakkuualueita. Maastossa ei ole suuria korkeuseroja. Alueelle johtavan lyhyen tien ympärillä on joutomaata ja keskivaiheilla ruderaattimäki. Seuraavissa kappaleissa kuvataan alueen luontotyyppien kasvillisuutta ja sijaintia hankealueella. Tekstin ohessa olevien kuvien numeroinnista nähdään kohteen sijainti kuvan 2 kartalla.

Kuva 2. Valokuvattujen kohteiden sijainti kartalla.

2.1. KUIVAHKO KANGAS (EVT)

Hankealueella on runsaasti mäntyvaltaista metsää, jossa kasvaa sekapuuna kuusta ja koivua (1 ja 2). Pohjakerroksen valtalajina on seinäsammal. Varvuista puolukka, variksenmarja ja juolukka ovat yleisimmät. Kangasmaitikkaa ja metsätähteä löytyi myös. Näistä alueista osalla on suoritettu hakkuita.

2.2. TUPASVILLARÄME (TR)

Hankealueen eteläpään tupasvillarämeellä (3) kasvaa kitukasvuista mäntyä, ja tupasvillamättäät ja rämerahkasammal peittävät pohjakerrosta. Kangasmetsän vaihettumisalueella kasvaa myös kangaskarhunsammalta. Alueella esiintyy myös juolukkaa, suopursua, isokarpaloa ja variksenmarjaa. Kuivemmissa kohdissa kasvaa vähän kanervaakin, ja kiviä peittävät poronjäkalät. Pohjois-Suomessa tupasvillaräme on elinvoimainen luontotyyppi. Tupasvillarämettä löytyy myös hankealueen pohjoispäästä.

2.3. TUORE KANGAS (PUOLUKKA-MUSTIKKATYYPPI, VMT)

Tuoretta kangasta, jolla kasvaa sekä suo- että kangasmetsänlajeja, löytyy hankealueen eteläpäästä. Kookkaiden mäntyjen seassa ei kasva juurikaan muita puulajeja (4). Kenttäkerroksessa on runsaasti eri varpuja: suopursua, juolukkaa, mustikkaa, puolukkaa, variksenmarjaa ja vähän kanervaa. Myös jäkäliä löytyy laikkuina.

2.4. LEHTOMAINEN KANGAS (Metsäkurjenpolvi-käenkaali-mustikkatyyppi, GOMT)

Koivu- ja mäntyvaltaista metsää, jossa vallitsevat sammalet ovat seinäsammal ja korpikarhunsammal, löytyy Puolangantien läheisyydestä (5). Mustikka, metsäalvejuuri, metsäimarre, nuokkotalvikki ja metsäkorte ovat runsaita. Metsäkurjenpolvea löytyy ainakin huoltotien varresta.

2.5. KUIVA KANGAS (ECT)

Hankealueen pohjoispäässä on kuivaa ja kivikkoista kangasmetsää (6). Mäntyjä ja koivuja kasvaa siellä täällä. Erilaisia jäkäliä (palleroporonjäkälä, isohirvenjäkälä, valko- ja harmaaporonjäkälä sekä harmaatorvijäkälä) on runsaasti. Kanerva, variksenmarja, puolukka ja juolukka ovat runsaimmat varvut alueella.

2.6. NIITTY/JOUTOMAA

Hankealueen keskivaiheilla sijaitsevalla aukiolla/kääntöpaikalla (7), vanhan jätemäen päällä ja huoltoteiden varrella kasvaa niittykasveja. Alueelta löytyy useita kukkakasveja, kuten aitovirna, vuohenputki, niittynätkelmä, maitohorsma, niittyleinikki, puna-apila ja metsäkurjenpolvi. Nämä ”niityt” eivät kuitenkaan ole uhanalaisia perinnebiotooppeja, sillä niillä ei ole tapahtunut laidunnusta.

2.7. TUPASVILLAKORPI (TK)

Hankealueen länsipuolella on koivuvaltaista suota, jolla kasvaa myös muutamia kuusia (8). Koivut ovat melko korkeita, mutta kapeita ja vähän käyriä, osassa kasvaa kääpää. Tupasvillamättäät hallitsevat kenttäkerrosta. Välissä kasvaa seinäsammalta, korpikarhunsammalta ja lakkaa. Tupasvillakorpi on Pohjois-Suomessa elinvoimainen (LC) luontotyyppi.

Itäpuolelta löytyy samanlaista luontotyyppiä, jossa koivuvaltaisella alueella kasvaa runsaasti raatetta ja lakkaa tupasvillamättäiden lomassa. Alueelta löytyy myös maitikoita, suopursua ja metsäkortetta. Korpikarhunsammal on hallitseva sammallaji. Mustikkaa ja puolukkaa on vähän. Ympäröivissä ojissa kasvaa järviruokoa.

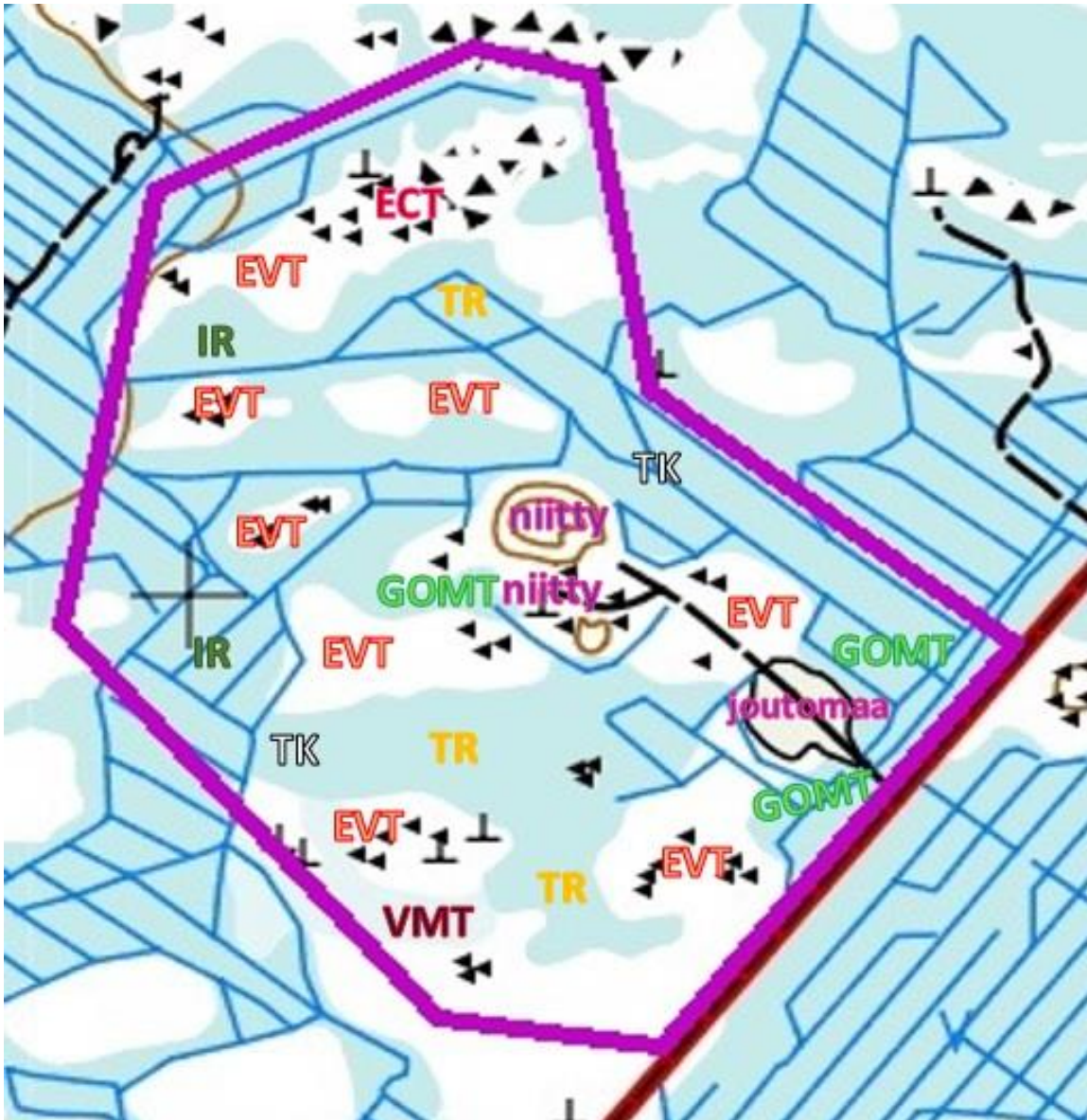

2.8. ISOVARPURÄME (IR)

Mäntyvaltaista suota, jolla kasvaa runsaasti suopursua ja sen rinnalla tupasvillaa (10). Paikoittain on runsaasti koivua sekapuuna. Korpikarhunsammalmättäillä kasvaa puolukkaa. Kangasmetsän vaihettumisalueella (9) kenttäkerrosta peittävät tupasvillamättäät ja rämerahkasammal. Puolukkaa kasvaa runsaasti. Lisäksi löytyy isokarpaloa.

3. LUONTOTYYPIKARTALLA

Kuva 3. Hankealueen luontotyytit kartalla.

- Selitykset:
- ECT = Kuiva kangas
 - EVT = Kuivahko kangas
 - GOMT = Lehtomainen kangas, metsäkurjenpolvi-käenkaali-mustikkatyyppi
 - IR = Isovarpuräme
 - TK = Tupasvillakorpi
 - TR = Tupasvillaräme
 - VMT = Tuore kangas, puolukka-mustikkatyyppi

4. ARVOKKAAT YMPÄRISTÖT

Metsälakiin sisältyy seitsemän erityisen tärkeää elinympäristöä, joiden ominaispiirteet vaarantavat toimet on kielletty, jos ne ovat luonnontilaisia tai luonnontilaisen kaltaisia sekä ympäristöstään selvästi erottuvia. Metsien monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeitä elinympäristöjä ovat:

- 1) lähteiden, purojen ja pysyvän vedenjuoksu-uoman muodostavien norojen sekä pienten lampien välittömät lähiympäristöt;
- 2) ruoho- ja heinäkorvet, saniaiskorvet sekä lehtokorvet ja Lapin läänin eteläpuolella sijaitsevat letot;
- 3) rehevät lehtolaikut;
- 4) pienet kangasmetsäsaarekkeet ojittamattomilla soilla;
- 5) rotkot ja kurut;
- 6) jyrkänteet ja niiden välittömät alusmetsät; sekä
- 7) karukkokankaita puuntuotannollisesti vähätuottoisemmat hietikot, kalliot, kivikot, louhikot, vähäpuustoiset suot ja rantaluhdat.

Hankealueella ei todettu olevan erityisen arvokkaita metsäkohteita. Hankealueella on suota ja ojia, mutta ei varsinaisia vesistöjä. Siten alueella ei sijaitse Vesilain 587/2011 11 § mukaan suojeltavia kohteita. Suomessa on yhdeksän luonnonsuojelulain mukaan suojeltavaa luontotyyppiä: jalopuumetsiköt, pähkinäpensaslehdot, tervaleppäkorvet, hiekkarannat, merenrantaniityt, hiekkadyynit, katajakedot, lehdesniityt ja suuret maisemapuut. Niitä ei myöskään löydy hankealueelta.

5. UHANALAISET LAJIT JA SUOJELUALUEET

Utajärven vanhan kaatopaikan läheisimmät luonnonsuojelualueet ovat kaakossa 520 metrin päässä (Yksityinen suojelualue YSA230636, Luontotyyppien tai lajien hoitoalue) ja luoteessa 3,86 kilometrin päässä (YSA239516, Nuolihaukan suojelualue). Nuolihaukan suojelualueesta vähän kauempana sijaitsevat myös YSA239512 (Fortumin luonnonsuojelualue 100-vuotiaalle Suomelle, Luontotyyppien tai lajien hoitoalue), YSA239300 (Kapustarinnan suojelualue) ja YSA238793 (Kivisuon suojelualue, Luontotyyppien tai lajien hoitoalue).

Säippäsuo-Kivisuon Natura-alue (FI1106000 SPA/SCI, SSO110431, SSA110085) sijaitsee kaakossa reilun 9 km päässä hankealueesta. Natura-alue käsittää laajan ja monimuotoisen aapasuoalueen, jolla on kehittyviä keidassoita ja arvokas linnusto. Alueella on havaittu useampia lintudirektiivin liitteen I lajeja. Räkäsuon Natura-alue SACFI1106602 sijaitsee luoteessa noin 9 km päässä hankealueesta. Se on sekä luonto- että lintudirektiivin mukaan erityisten suojelutoimien alue, ja alueella on jokin ensisijaisesti suojeltava luontotyyppi tai laji.

Hankealueella tehdyt havainnot uhanalaisista tai silmälläpidettävistä eliöistä selvitettiin Lajitietokeskuksesta. Alueella on havaittu silmälläpidettävät taivaanvuohi (*Gallinago gallinago*) ja pohjansirkku (*Schoeniclus rusticus*) vuonna 2008. Nämä lajit eivät ole uhanalaisia, ja havainnot ovat jo vanhoja, joten niillä ei ole merkitystä maankäytön kannalta.

Luontodirektiivin II-liitteessä lueteltujen eläin- ja kasvilajien suojelemiseksi on osoitettava erityisten suojelutoimien alueita (Natura 2000 -alueverkosto). Liitteeseen kuuluu 103 Suomessa esiintyvää lajia, joista 11 on määritelty ensisijaisesti suojeltaviksi (priority species). (Ympäristöhallinto, 2020) Luontodirektiivin IV-liitteessä lueteltujen tiukkaa suojelua edellyttävien eläin- ja kasvilajien tahallinen tappaminen, pyydystäminen, kerääminen, häiritseminen erityisesti pesinnän aikana sekä kaupallinen käyttö on kielletty. Lisäksi eläinlajien lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kiellettyä. Kiellosta voi hakea poikkeusta. Liitteeseen kuuluu 80 Suomessa esiintyvää lajia. Suomi on saanut varauman euroopanmajavalle sekä sudelle poronhoitoalueella. Luontodirektiivin V-liitteessä lueteltujen eläin- ja kasvilajien ottaminen luonnosta ja hyväksikäyttö voi vaatia sääntelyä. Liitteeseen kuuluu 21 Suomessa esiintyvää lajia. Suomella on sudelle varaus poronhoitoalueen eteläpuolelle. (Ympäristöhallinto, 2020)

Ympäristökarttapalvelu Karpalo 2.1 ilmoittaa hankealueen kuuluvan joidenkin luontodirektiivin liitteiden II, IV ja V eläinlajien esiintymisalueisiin (Luontodirektiivin raportointi 2019). Luontodirektiivin raportoinnin 2019 mukaan liitteessä IV ilmoitetuista tiukkaa suojelua vaativista lajeista ilves (*Lynx lynx*), karhu (*Ursus arctos*), susi (*Canis lupus*) ja viitasammakko (*Rana arvalis*) saattavat esiintyä alueella. Hankealue kuuluu myös liitteessä II mainitun ahman (*Gulo gulo*) ja liitteessä V mainitun näädän (*Martes martes*) esiintymisalueisiin. Ahma on ensisijaisesti suojeltava laji. Susi ja Ahma ovat Kansainvälisen luonnonsuojeluliiton (IUCN) uhanalaisuusluokittelussa erittäin uhanalaisia (EN), karhu ja ilves ovat silmälläpidettäviä (NT). Näättä ja viitasammakko eivät

ole Suomessa uhanalaisia. Luontodirektiivin raportoinnin 2019 mukaan myös liitteessä II mainittu kiiltosirppisammal (*Drepanocladus vernicosus*) saattaisi esiintyä hankealueella. Kiiltosirppisammal suosii kuitenkin runsasravinteisia soita kasvupaikkoinaan, ja hankealueen suot ovat esimerkiksi tupasvillan runsaasta esiintymisestä päätellen vähäravinteisia.

Tuulivoimaloiden sijoittelulla voidaan vaikuttaa suojeltavien lajien elinympäristöjen säilymiseen. Tuulivoimalat pyritään rakentamaan kuivemmille alueille, jotka eivät ole esimerkiksi viitasammakoille soveltuvaa elinympäristöä. Tällöin myös lisäojituksen tarve vähenee. Lisäksi tarkoituksena on hyödyntää jo olemassa olevia teitä. Viitasammakot käyttävät elinympäristönään pienvesiä, kuten lammikoita ja oja, soita, rantoja sekä näiden läheisiä maa-alueita: kosteikkoja, rantaluhtia, kosteita niittyjä ja kosteita metsiä (Saarikivi, 2017). Lisääntymispaikoiksi luetaan vesialueiden osat, joissa tapahtuu pariutumisen ja kutu ja joissa nuijapäät elävät. Kutu tapahtuu matalaan veteen, jossa on vesikasveja tai sammalta, jotka estävät mätimunia painumasta pohjalle. Levähdyspaikoiksi luetaan päivälepopaikat, esimerkiksi kasvillisuuden suojassa, sekä talvehtimispaikat. Viitasammakko horrosta talvella luultavimmin kaivautuneena vesialueen pohjamutiin tai kenties myös maakoloissa. Vettä täytyy olla vähintään metri, jottei vesi pääse jäätymään pohjaan saakka. Kesäisin viitasammakot liikkuvat noin kilometrin säteellä lisääntymispaikastaan, jos alueella on niille sopivia kosteita elinympäristöjä sekä vedessä että maalla. (Saarikivi, 2017) Tuulivoimahankealueella ei ole viitasammakolle otollisia lisääntymispaikkoja. Hankealueelta reilun kilometrin päässä kulkee Utosjoki, jonka rannoilla viitasammakot saattavat kutea.

Lintudirektiivin raportointi 2019 näyttää hankealueen kuuluvan 75 lintudirektiivin alaisen lintulajin esiintymisalueisiin. Näistä yksikään ei ole äärimmäisen uhanalainen (CR), mutta erittäin uhanalaisia (EN) ovat tukkasotka, mehiläishaukka, törmäpääsky, huuhkaja, tervapääsky, hömötiainen, varpunen, mustakurkku-uikku, räystäspääsky ja viherpeippo. Vaarantuneita (VU) ovat haapana, harmaalokki, jouhisorsa, naurulokki, haarapääsky, pensastasku sekä pajusirkku. Silmälläpidettäviä (NT) ovat liro, isokoskelo, valkoviklo, helmipöllö, kiuru, järripeippo, västäräkki, harakka, punavarpunen sekä pikkutylli. Alueella kesällä 2020 tehdyssä lintukartoituksessa ei havaittu uhanalaisia lajeja.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Hankealueella ei todettu olevan Metsälain, Vesilain eikä Luonnonsuojelulain mukaan suojeltavia kohteita. Hankealueella ei ole myöskään havaittu uhanalaisia eliölajeja, lukuun ottamatta vanhoja havaintoja silmälläpidettävistä linnuista. Tuulivoiman vaikutuksista alueen linnustoon on tehty erillinen raportti, jossa linnustoon kohdistuvat riskit arvioitiin vähäisiksi suunniteltujen tuulivoimaloiden vähäisen määrän (2 kpl) ja linnuston köyhyyden vuoksi. Näillä perusteilla tuulivoiman rakentamiselle ei ole suoria esteitä.

Alue on jo voimakkaassa metsätalouksikäytössä, joten siellä ei ole enää kovin suuria yhtenäisiä metsäalueita. Tuulivoiman rakentamisen vaikutukset metsärakenteeseen jäävät hyvin paikallisiksi, kun huoltoteinä hyödynnetään jo olemassa olevia teitä. Tuulivoimalat pyritään rakentamaan mahdollisimman kuivalle alueelle. Hankealueen suot on ojitettu, eikä tuulivoiman rakentaminen todennäköisesti vaadi lisää ojitusta, joten hankkeen vaikutukset alueen hydrologiaan jäisivät mitättömiksi. Hankealueen kosteat metsänkohdat ja ojanvarret pyritään kuitenkin huomioimaan hankkeen aikana ja säilyttämään, mikäli se on mahdollista.

Vaikka alueen niittykasvillisuus ei kasva perinteisellä niityllä, tuulivoiman rakentaminen voi auttaa säilyttämään alueella monille pölyttäjille tärkeitä niittykasveja, kun voimaloiden huoltoreitit ja alusta pidetään avoimina. Niittykasvien säilyminen on hyvin tärkeää myös luonnon monimuotoisuuden kannalta.

7. KIRJALLISUUS

Birdlife Suomi: Suomen punaisen kirjan 2019 lintulajien uhanalaisuusluokittelu

<https://www.birdlife.fi/suojelu/lajit/uhanalaisuus/suomi/>

Hotanen, Nousiainen, Mäkipää, Reinikainen ja Tonteri, 2008: Metsätyypit – opas kasvupaikkojen luokitteluun, Metsäkustannus 2008, 192 s.

<http://www.metla.fi/metinfo/kasvupaikkatyypit/metsatyypit.swf>

Laine, Vasander, Hotanen, Nousiainen, Saarinen ja Penttilä, 2012: Suotyypit ja turvekankaat – opas kasvupaikkojen tunnistamiseen, Metsäkustannus, 160 s.

<http://www.metla.fi/metinfo/kasvupaikkatyypit/suotyypit/tunnistus.html#seka>

Lajitietokeskus, www.laji.fi

Luonnonsuojelulaki 1096/1996

Maanmittauslaitos: Raportti sisältää Maanmittauslaitoksen Maastotietokannan 08/2019 aineistoa

Metsäkeskus: Lakisääteiset luontokohteet, <https://www.metsakeskus.fi/lakisaaateiset-luontokohteet>

Metsälaki 1093/1996 10 §

Nieminen ja Ahola (toim.) 2017: Euroopan unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt, Suomen ympäristö 1/2017, 1–278

Saarikivi Jarmo, 2017: Viitasammakko (*Rana arvalis* Nilsson, 1842), Nieminen & Ahola (toim.): Euroopan Unionin luontodirektiivin liitteen IV lajien (pl. lepakot) esittelyt, Suomen Ympäristö 1/2017, s. 90–96

Suomen ympäristökeskus: Eliölajit-tietojärjestelmä TAXON

Vesilaki 587/2011 11 §

Ympäristöhallinto: Suomessa esiintyvät luontodirektiivin liitteiden II, IV ja V lajit

https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Lajit/Luonto_ja_lintudirektiivien_lajit